

ELŐSZÓ

Napjainkra már közhelynek számít az a kijelentés, hogy a 9. század a Kárpát-medence forrásokban egyik legszegényebb időszaka. Különösen érvényes mindez a Dunától keletre eső, legfőképpen pedig az ÉK-i területekre. Nem csodálkozhatunk ezért, ha a különböző kutatók a csekély és ellentmondásos, sőt olykor kifejezetten kétes értékű írott forrásokra, a nyelvészeti kutatások gyakran tág értelmezést megengedő hipotéziseire, s a régészeti leletek ugyancsak nagyon óvatosan kezelendő tanulságaira építkezve gyakran igencsak vitatható eredményekre jutnak. E konferencia 22 évvel ezelőtt rendezett elődjének előadásait felidézve szeretnék arra utalni, hogy a megoldatlan problémák száma azóta sem csökkent, sőt gyarapodott. Miközben a településkutatás – nem kis részben a nagyberuházásoknak köszönhetően, korábban elképzelhetetlen méretű felületek feltárása nyomán – öles léptekkel halad előre, az Alföld 9. századi temetőinek meghatározása egy helyben toporog. Látszólag feloldhatatlan ellentmondás, hogy miközben kollégáink 8–9., sőt 8–10. és 8–11. századi telepkeiről írnak és beszélnek előadásaikon, az azokat létesítő közösségek temetkezési helyeit nem találjuk. Ez az ellentmondás kétféleképpen magyarázható: vagy a települések kerámiaanyagának keltezése túlzottan ambiciózus (már ha két-háromszáz éves időhatárokat lehet annak nevezni), vagy a kései avar temetők utolsó periódusának datálása nem tartható. Magam az utóbbira gyanakszom. Áthidaló megoldásként felmerült ugyan, hogy a honfoglaló magyarok beköltözését kellene korábbra (a 860-as évekre) tenni, de ez az ötlet alighanem megmarad egy szellemes (és nem is annyira új) gondolatkísérletnek. Még ha így lenne is, marad egy kitöltetlen 30–60 éves időbeli rés, ráadásul a Kárpát-medence keleti szegletétől eltekintve másutt nem jelentene megoldást a problémára.

Továbbra is fennáll a nyelvészet és a történettudomány, valamint a régészet adatai közötti ellentmondás: míg az előbbi képviselői kisebb-nagyobb sűrűségben kitöltik a Kárpát-medence belső területeit szláv és bolgár helynevekkel, addig a régészeti leletekben e népeknek nyoma sincs. Nem tisztázott a morva etnogenezisben az avarok szerepe, Moráviának a Felvidék középső és keleti területein lakott szláv csoportokkal való kapcsolata. A kutatás szép és látványos eredményeket ért el a Karoling peremkultúra, s különösen annak moráviai és Zalavár környéki vizsgálatával, ezzel együtt viszont a korszak megközelítése egyoldalúan Zalavár-központúvá vált. A történeti forrásokból ismert abodritok és timocsánok régészeti hagyatéka ködbe vész, s nem tisztázott a térségben a bolgár jelenlét földrajzi kiterjedése sem. Visszakanyarodva az avarokhoz: szomszjalálra való ítélsük lassanként szerencsére már egy tudománytörténeti lábjegyzetté válik, csakúgy, mint a frank, bolgár hadjáratok és a belső harcaik által történt kiirtásuk.

Komoly perspektívának tűnik azonban egy fontos, de nálunk igazából soha nem kutatott kérdés: mi történik egy néppel, annak anyagi és szellemi kultúrájával, ha a fölöttük uralmat gyakorló réteg elveszíti hatalmát, befolyását és szervezetségét? Ilyen szituációra az eurázsiai steppe bőséges példatárral szolgál. Érdemes lenne az elméleti, módszertani alapokat mielőbb tisztázni. Ennek irányába kívántunk tenni egy apró lépést e konferencia megszervezésével, melynek előadásai közül azokat, melyeket alkotóik írott formába öntöttek, tisztelettel ajánlom a korszak kutatói, s a téma iránt érdeklődők figyelmébe.

Szeged, 2017. június 30.

Révész László
tanszékvezető, főszerkesztő